

**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ**

Επιμέλεια διαγωνίσματος: ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΑΝΤΖΟΥΛΗ

A1. α)

1. ΣΩΣΤΟ («Ἐπειδὴ δὲ καὶ τούτοις χρόνος ἦλθεν εἰμαρμένος γενέσεως»)
2. ΛΑΘΟΣ («Προμηθεΐα δὲ παραιτεῖται Ἐπιμηθεὺς αὐτὸς νεῖμαι»)
3. ΣΩΣΤΟ («ἂ δὲ ἠϋξε μεγέθει, τῶδε αὐτῶ αὐτὰ ἔσωζεν»)

β) 1. Η αντωνυμία «**ταύτην**» αναφέρεται στον όρο «εὐδαιμονία».

2. Η αντωνυμία «**αὐτὰ**» αναφέρεται στον όρο «θνητὰ γέννη», δηλαδή ζῶα και ανθρώπους.

B1. Το χωρίο που δίνεται αποτελεί την πρόταση-κατακλείδα της παραγράφου (το δείχνει ο σύνδεσμος οὖν) και επικεντρώνεται στον όρο-κλειδί του κεντρικού νοήματος: την εὐδαιμονία. Αυτή καταξιώνεται ως απώτατος ανθρώπινος στόχος, διότι είναι ένα ολιστικό κριτήριο για την ανθρώπινη ζωή: η παρουσία της εξασφαλίζει τα πάντα, ενώ η απουσία της μας οδηγεί να πράττουμε τα πάντα, ώστε να την αποκτήσουμε.

Ευδαιμονία σημαίνει ευτυχία. Για τους περισσότερους φιλοσόφους της αρχαιότητας η εὐδαιμονία είναι ο τελικός σκοπός της ανθρώπινης ζωής, η επιδίωξη όλων των ανθρώπων, το απώτατο αγαθό –αλλά δίνουν διαφορετικό περιεχόμενο στην έννοια. Στην επικύρεια φιλοσοφία η εὐδαιμονία έχει κεντρική θέση, αποτελώντας ένα ιδανικό εφικτό σε όλους τους ανθρώπους, ανεξαρτήτως φυλετικής καταγωγής, φύλου, ηλικίας, κοινωνικής θέσης και οικονομικής κατάστασης. Η ήδονη είναι το κεντρικό περιεχόμενο της ανθρώπινης ευδαιμονίας: τὴν ἡδονὴν ἀρχὴν καὶ τέλος λέγομεν εἶναι τοῦ μακαρίως ζῆν (Ἐπιστολή στον Μενουκέα, 129). Συνίσταται στη, μέσα από νηφάλιο στοχασμό, μετρημένη απόλαυση φυσικών και πνευματικών αγαθών, που οδηγεί στην άπονια και στην άταραξία, την ψυχική γαλήνη. Ο ευδαίμων άνθρωπος, έχοντας απαλλαγεί από τον πόνο της ζωής αλλά και τον φόβο του θανάτου, παρομοιάζεται με τον θεό.

Αξιοπρόσεκτη είναι στο χωρίο η χρήση της αόριστης-επιμεριστικής αντωνυμίας «πάντα», που επαναλαμβάνεται δύο φορές. Η αντωνυμία με την αοριστία και τη γενικότητά της τονίζει την αξία της ευδαιμονίας για τον άνθρωπο, καθώς μπορεί να του εξασφαλίσει ό, τι επιζητεί, για να αισθάνεται την απόλυτη εσωτερική πληρότητα στη ζωή του. Επίσης, η σημασία της ευδαιμονίας προκύπτει και από τη δεοντολογική διατύπωση «μελετᾶν χρῆ», που φανερώνει την προτροπή του φιλοσόφου για διαρκή ενασχόληση με στόχο την κατάκτηση του υπέρτατου σκοπού.

B2. Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, οι θεοί δημιούργησαν τα θνητά όντα από δύο βασικά στοιχεία, το χώμα και τη φωτιά. Η άποψη αυτή φαίνεται να ακολουθεί την κοσμογονική θεωρία του Παρμενίδη. Στη συνέχεια, όμως, με τη φράση «τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῆ κεράννυται» η άποψή του εμπλουτίζεται και από τη θεωρία του Εμπεδοκλή, σύμφωνα με τον οποίο τα έμβια όντα προήλθαν από τη σύνθεση της φωτιάς, του χώματος, του νερού και του αέρα. Τα δύο τελευταία στοιχεία, το νερό και ο αέρας, δεν κατονομάζονται από τον σοφιστή.

Ήταν διαδεδομένη στην αρχαιότητα η θεωρία για τα τέσσερα στοιχεία (γῆ, πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ) από την ανάμειξη των οποίων (σε ποικίλες αναλογίες) απαρτίζονται και μετασχηματίζονται όλα τα υλικά πράγματα. Ο Εμπεδοκλής τα ονομάζει ριζώματα. Στο κοσμολογικό του έργο Τίμαιος (53a-b) ο Πλάτων θέτει την ύπαρξη των τεσσάρων στοιχείων πριν και από τη δημιουργία-μορφοποίηση του κόσμου από τον θεό: «Ὡς τότε ὅλα βρισκόνταν σε κατάσταση ἄλογη και ἄμετρη. Τον καιρό που ξεκινούσε η διακόσμηση του σύμπαντος, η φωτιά, το νερό, η γη και ο αέρας αρχικά παρουσίαζαν ίχνη μόνο της φύσης τους, δίνοντας την εντύπωση πραγμάτων που έχουν ολοκληρωτικά εγκαταλειφθεί από τον θεό. Το πρώτο λοιπόν βήμα του Θεού ήταν να τα παραλάβει ὅπως ήταν τότε και να τα ανασχηματίσει μέσω συγκεκριμένων μορφών και αριθμών».

B3. α) Μελέτησε σκληρά κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας του για τις εξετάσεις και το αποτέλεσμα τον δικαίωσε.

Οι εργασιακές συνθήκες στην επιχείρηση που εργαζόταν τα τελευταία χρόνια ήταν πραγματικά τόσο ανυπόφορες, ώστε αναγκάστηκε να παραιτηθεί.

β) 1β, 2α, 3α, 4β, 5α, 6β.

B4. 1δ, 2ε, 3β, 4ζ, 5α.

B5. Στην πρώτη περίοδο του διδαγμένου κειμένου («Μήτε νέος τις ὦν μελλέτω φιλοσοφεῖν, μήτε γέρων ὑπάρχων κοπιᾶτω φιλοσοφῶν· οὔτε γὰρ

ἄωρος οὐδείς ἐστίν οὔτε πάρωρος πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὑγιαῖνον») ο Ἐπίκουρος τονίζει ὅτι ἡ προτροπὴ του πρὸς τὴ φιλοσοφία ἀφορᾶ τόσο τοὺς νέους ὅσο καὶ τοὺς ἠλικιωμένους, σε ἀντίθεση με τὸν Πλάτωνα, κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ φιλοσοφία (διαλεκτική) ἀπαιτεῖ μακρόχρονη προετοιμασία καὶ παιδεία, καὶ ἐπομένως μόνον σε ὠριμὴ ἠλικία μπορεῖ κάποιος νὰ τὴν ἀσκήσει. Τὸ ἴδιο νόημα, ἐξάλλου, ἔχει ἡ εἰσαγωγικὴ καὶ θεματικὴ πρόταση τῆς παραγράφου: ἡ φιλοσοφία εἶναι γιὰ ὅλους· εἶναι διαρκῶς ἐπείγουσα. Ἀναφερόμενος ὁ Ἐπίκουρος καὶ στα δύο ἠλικιακὰ ἄκρα («νέος» - «γέρον»), συμπεριλαμβάνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀνεξαρτήτως ἠλικίας (καὶ ὄχι μόνον ἠλικίας). Τὴν προτροπὴ του γιὰ φιλοσοφία τὴν υποστηρίζει με συμμετρικὲς γιὰ τοὺς νέους καὶ τοὺς ἠλικιωμένους αἰτιολογήσεις, ἀναιρώνοντας με διαλογικὸ ὕφος υποθετικὲς ἀντιρροήσεις τῶν μεν καὶ τῶν δε:

A1: Οἱ νέοι δὲν πρέπει νὰ θεωροῦν τὸν εαυτό τους ἀνώριμο γιὰ τὴ φιλοσοφία.

A2: Οἱ ἠλικιωμένοι δὲν πρέπει νὰ θεωροῦν τὸν εαυτό υπερώριμο γι' αὐτὴν (ὅτι δηλαδὴ ἔχουν περάσει πια τὴν ὠριμὴ γιὰ τὴ φιλοσοφία περίοδο τῆς ζωῆς τους).

Καὶ γιὰ τοὺς δύο τὸ ἐπιχείρημα εἶναι τὸ ἴδιο: Τὸ ζητούμενο τῆς ψυχικῆς υγείας δὲν γνωρίζει ἠλικία.

Ἀντίθετα, στὸ παράλληλο κείμενο ὁ Καλλικλῆς θεωρεῖ ὅτι ἡ μετρημένη ἐνασχόληση με τὴ φιλοσοφία ἐνδείκνυται περισσότερο στὴ νεανικὴ ἠλικία («Ἡ φιλοσοφία, Σωκράτη, ἔχει τὴ χάρη τῆς, ἀν ἀσχοληθεῖς μαζί τῆς με μέτρο στα νιάτα σου»). Πιστεύει ὅτι ὁ νέος που δε φιλοσοφεῖ ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιτύχει ὑψηλοὺς στόχους στὴ ζωὴ του καὶ στερεῖται τὸ πολύτιμο ἀγαθὸ τῆς ἐλευθερίας («Τὸν νέο που δε φιλοσοφεῖ τὸν θεωρῶ ἀνελεύθερο ἄνθρωπο, που δὲν εἶναι ἀξίος γιὰ τίποτα ωραῖο καὶ μεγάλο»).

Οἱ ἠλικιωμένοι, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, κατὰ τὸν Καλλικλῆ, ἀν συνεχίσουν νὰ φιλοσοφοῦν δὲν θὰ ἐπιτύχουν τὸν στόχο τους νὰ γίνουν ολοκληρωμένες προσωπικότητες («Ἀκόμη κι ἀν εἶναι κανεῖς πολὺ προικισμένος, εφόσον συνεχίσει νὰ φιλοσοφεῖ καὶ στὴν ωριμότητά του, ἀναγκαστικά θὰ ἀποξενωθεῖ ἀπὸ ὅλα ὅσα πρέπει νὰ γνωρίζει, προκειμένου νὰ γίνῃ ἓνας ολοκληρωμένος ἄνθρωπος»). Θεωρεῖ μάλιστα γελοῖο καὶ παιδαριώδες νὰ ἐμμένει ὁ ὠριμος ἄνθρωπος στὴ φιλοσοφικὴ διατριβὴ («Ὅταν ὁμως μεγαλώσει καὶ φιλοσοφεῖ ἀκόμη, τότε ἡ περίπτωση εἶναι γιὰ γέλια καὶ ἐγὼ τουλάχιστον νιώθω γιὰ ὅσους φιλοσοφοῦν ὅ, τι νιώθω γιὰ ὅσους δυσκολεύονται νὰ μιλήσουν καὶ παίζουν σαν μικρὰ παιδιὰ»), δραστηριότητα που υποβιβάζει καὶ καταρρακώνει τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνδρα καὶ ἀπαξιώνει τὸν ἐνεργὸ πολίτη που συμμετέχει στα κοινὰ («βουλιάζει γιὰ τὴν υπόλοιπὴ ζωὴ του σε μιὰ γωνιά ψελλίζοντας με τρεῖς τέσσερις νεαρούς»).

Συμπερασματικά, τὰ δύο κείμενα προβάλλουν ἀντικρουόμενες ἀπόψεις σχετικὰ με τὴν ὑπαρξὴ ἠλικιακῆς καταλληλότητας γιὰ τὴν ἐνασχόληση με τὴ φιλοσοφία.

Γ1. Ασφαλώς τώρα θα προθυμοποιηθώ να είμαι πολύ πιο ενάρετος πολίτης, γιατί γνωρίζω καλά ότι, αν αδικήσω, αμέσως θα τιμωρηθώ. Αλλά πράγματι μέχρι τέλους έχω τέτοια άποψη, ώστε στην ολιγαρχία αφενός να μην επιθυμώ τα ξένα, στη δημοκρατία αφετέρου να ξοδεύω πρόθυμα την περιουσία μου για χάρη σας.

Γ2. Ο απολογούμενος ισχυρίζεται ότι έδειξε άψογη διαγωγή στις συμφορές της πόλης κατά την περίοδο εξουσίας των τριάκοντα τυράννων. Καταρχάς, στην περίοδο της ολιγαρχίας κανείς δεν οδηγήθηκε εξαιτίας του στη φυλακή («οὔτε ἀπαχθείς»), ούτε τιμωρήθηκε κανείς από τους εχθρούς («τῶν ἐχθρῶν οὐδείς τετιμωρημένος»), ούτε ευεργετήθηκε κανείς από τους φίλους («τῶν φίλων εὖ πεπονθώς»). Γιατί εκείνη την εποχή ήταν εύκολο, σ' όποιον ήθελε, να κάνει κακό («ἐξαμαρτάνειν δὲ τῷ βουλομένῳ ῥάδιον»). Επιπρόσθετα, δε συμπεριέλαβε κανέναν στον κατάλογο των μη Αθηναίων («εἰς τὸν κατάλογον Ἀθηναίων καταλέξας οὐδένα»), ούτε ζήτησε την εύνοια κάποιου δικαστή («δίαιταν καταδικαιησάμενος οὐδενός»), ούτε έγινε πλουσιότερος εκμεταλλευόμενος τις συμφορές της πόλης («οὐδὲ πλουσιώτερος ἐκ τῶν ὑμετέρων γεγονῶς συμφορῶν»). Θεωρεί ότι έχει δείξει με τη μεγαλύτερη αξιοπιστία τα δημοκρατικά του φρονήματα, γιατί, ενώ είχε πολλή εξουσία στα χέρια του («οὕτω πολλῆς δεδομένης ἐξουσίας»), δεν την εκμεταλλεύτηκε και δεν προέβη σε κανένα αδίκημα («οὐδὲν ἐξήμαρτον»).

Γ3. α) καὶ μὲν δὴ, ὦ ἄνερ δικαστά, μεγίστας ἠγούμεθα περὶ ἡμῶν αὐτῶν ταῖς δημοκραταῖς πίστεις δεδωκέναι.

β) ἐπιθυμῆν : ἐπιθύμει
ἀναλίσκειν : ἀνάλισκε

Γ4. α)

υπόθεση: η υποθετική πρόταση «εἰ τοῖς τῶν γεγενημένων κακῶν αἰτίοις ὀργίζεσθε»

απόδοση: η κύρια πρόταση «εἰκὸς καὶ τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας βελτίους ὑφ' ὑμῶν νομίζεσθαι.»

εἶδος: πραγματικό

β) Κύρια πρόταση κρίσεως

φανήσεται: ρήμα

οὐδείς: υποκείμενο του ρήματος φανήσεται

ἀπαχθείς: κατηγορηματική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος φανήσεται (οὐδείς), ως κατηγορούμενο του υποκειμένου

ὕπ' ἑμοῦ: εμπρόθετος προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στη μετοχή ἀπαχθείς

ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός χρόνου στη μετοχή ἀπαχθείς

